

Pravěké osídlení Hluku

Miroslav Vaškových

Úvodem

Hluk leží v povodí říčky Okluky v podhůří Bílých Karpat. Výhodná poloha mezi úrodným středním Pomoravím a blízkou Karpatskou kotlinou se projevila i v zastoupení velké části pravěkých kultur v této oblasti. Tato geografická i kulturní exponovanost se odráží již v nejstarším osídlení jihovýchodní Moravy a tím i oblasti dnešního Hluku. Díky archeologickým nálezům a výzkumům si můžeme být jisti, že lidé zde sídlili již před více než dvaceti tisíci lety. Přesný výčet archeologických nálezů z katastru dnešního Hluku není možné sestavit hned z několika důvodů. Tím prvním je intenzivní sběratelská činnost zájemců o archeologii¹ již někdy od třicátých let 20. století a tím i roztroušenost nálezů po různých sbírkách. Druhým důvodem je existence tzv. detektorářů, kteří dodnes působí v našem regionu a díky jejichž činnosti jsou mnohé nenahraditelné nálezy nejen z Hluku nenávratně ztraceny, často za účelem zisku.

Doba kamenná

(cca 40 000–2 000 před Kristem)

Starší doba kamenná – paleolit

(cca 40 000–10 000 před Kristem)

Členitá krajina středního Pomoraví skýtala odpradáвна výhodné podmínky pro usazování člověka. Bohaté a pestré dějiny osídlování regionu mezi Napajedelskou bránou a Uherským Ostrohem začínají příchodem prvních lovců neznalých ještě zemědělství. Vývoj člověka probíhal v tomto nejstarším a nejdelším úseku lidských dějin – v paleolitu – za pravidelného střídání chladných dob ledových a teplejších dob meziledových. Charakteristické přírodní prostředí chladných období tvořila step a tundra. V nich žilo chladnomilné rostlinstvo a zví-

1) Cenné rady a připomínky mně poskytli zejména Kamil Dufka, MVDr. Miroslav Kočí a Radek Salanci, kterým tímto děkuji.

Obr. 1. Katastr města Hluk s vyznačení pravěkých nálezů.

Hlavní archeologická naleziště v Hluku: 1. Babí hora, 2. Dřínky, 3. Ostrožské Pole, 4. Paligr, 5. Zadní Žabinec, 6. Za Trávníky
 Pravěká období – legenda: N – neolit, E – eneolit, B – doba bronzová, H – halštát, doba železná, K – Keltové, G – Germáni
 1. N, E, K; 2. E, G; 3. N; 4. N. E. B. H. L. G; 5. E; 6. N

řectvo, zastoupené především mamutem, sobem a srstnatým nosorožcem. V mírnějších a vlhčích obdobích se více rozšiřovaly lesní porosty, ze zvířat pak například slon, bizon, jeskynní medvěd, tur. Pozůstatky této zvířeny, v podobě paleontologických nálezů, jsou odkrývány při těžbě cihlářských hlín, štěrků a štěrkopísků (nejčastěji mamutí kosti, kly a stoličky). V minulosti byly kosterní pozůstatky vyhynulé zvířeny nalézány například v cihelně v Jarošově, při těžbě písku v Ostrožské Nové Vsi, v Moravském Písku nebo v okolí Napajedel.

Doba kamenná je nejstarším a nejdelším úsekem lidských dějin. V našich zemích začíná někdy před 300 000 lety a končí pozdní dobou kamennou kolem roku 2 000 před Kristem. Starší dobu kamennou – paleolit – dělíme na tři základní úseky: starší, střední a mladší. Z hlediska chronologie je můžeme vymezit velmi přibližně. Konkrétně starší paleolit dnes datujeme do rozmezí 1 000 000–300 000 let před Kristem, kdy první zástupci rodu *Homo* pronikají z Afriky na evropský kontinent. Střední paleolit datujeme asi 300 000–40 000 let před Kristem a jeho nositelem byl člověk neandrtálský (*Homo neandertalensis*). Nálezy z tohoto období známe především z jeskyní Moravského krasu nebo z Předmostí u Přerova (důkaz o jeho přítomnosti ve středním Pomoraví dosud chybí). A konečně mladší paleolit datovaný přibližně mezi léta 40 000–8 000 let před Kristem spojený s příchodem příslušníků rodu *Homo sapiens* – člověka rozumného, tj. anatomicky moderních lidí, jejichž vzhled se příliš neodlišoval od našeho. Odkud přišli? Podle současných molekulárně biologických studií se tyto moderní lidé vyvinuli někdy před 200 000 lety v subsaharské Africe. Poté se šířili přes Přední východ, kde je jejich přítomnost doložena přibližně před 100 000 lety, dále na sever, do prostoru dnešní Evropy a Asie. Poté se šířili přes Přední východ, kde je jejich přítomnost doložena přibližně před 100 000 lety, dále na sever, do prostoru dnešní Evropy a Asie.

Lovci této kultury, v archeologii zvané aurignacien, si zřizovali tábořiště na strategicky situovaných návrších, které umožňovalo mít přehled o dění v údolí řeky Moravy. Nejbližší nálezy o přítomnosti této kultury máme z katastru Uherského Hradiště – Jarošova.²

Přibližně před 30 000 lety dochází ke změně klimatu – ochlazení. V této době se na Moravě objevuje nová velká kultura – gravettien (podle francouzské jeskyňky La Gravette). Právě z období mladšího paleolitu máme doloženy početné nálezy o přítomnosti lovců ve středním Pomoraví, především díky nálezům jejich kamenných nástrojů – čepelí, škrabadel a hrotů a také pozůstatkům lovených zvířat. Pro

2) ŠKRDLA, Petr: *The Upper Paleolithic on the Middle Course of the Morava River*. Dolnověstonické studie, svazek 13. Brno 2005.

bližší představivost, gravettien (cca 30 000–20 000 před Kristem), na Moravě zvaný taktéž pavlovien (podle lokality Pavlov pod Pálavou), je známý širší veřejnosti především díky „Lovcům mamutů“ od Eduarda Štorcha. Přímo z katastru dnešního Hluku neznáme doposud sídliště této vyspělé civilizace jako například z Dolních Věstonic, Předmostí u Přerova, ale i Jarošova a Mařatic u Uherského Hradiště.³ Víme však o nálezech velké chladnomilné zvěře v okolí dnešní obce, konkrétně nosorožce srstnatého (*Rhinoceros antiquitatis*), jehož stoličku objevil v poloze „Dřínky“ roku 1943 Vilém Hrubý.⁴ Ten je také nálezcem širšího čepelovitého úštěpu z bíle patinovaného pazourku z „Kračínek“ téhož roku⁵ a menšího kamenného artefaktu z trati „Pajсарůvka“, ležící již na rozhraní katastrů Dolního Němčí a Hluku. Oba nálezy kamenné industrie jsou dnes řazeny spíše až do samého závěru paleolitu.⁶ Blíže také nelze zařadit nález dnes již neexistujícího retušovaného pazourkového hrotu z polohy „Na Valách“ u dolního mlýna.⁷

S nástupem postupného oteplování přibližně před deseti tisíci lety se v kraji objevují drobné skupinky lovců, sběračů a rybářů. V tomto období se osídlení koncentrovalo především na dunách vátého písku v blízkosti řeky Moravy. Tyto duny jsou však dnes pohřbeny pod nánosy povodňových hlín a tudíž nepřístupné. K ojedinělým nálezům z tohoto období by ovšem mohly patřit některé kamenné nástroje, které byly získány při výzkumu v Uherském Hradišti – Sadech, případně další nálezy ojedinělých kamenných nástrojů, které byly získány v širším okolí. Přibližně v 6. tisíciletí před Kristem se začíná proti proudu řeky Moravy šířit zemědělství a lovecko sběračský způsob života je postupně opuštěn.

Mladší doba kamenná (cca 6 000–4 000 před Kristem)

Přibližně před 8 tisíci lety dochází ve vývoji lidské společnosti k jedné z největších změn, pro kterou se obvykle používá označení „neolitická revoluce“. Základním přínosem neolitické revoluce je pěstování zemědělských plodin a chov domácích zvířat. Primárním centrem neolitické civilizace byla oblast tzv. „úrodného půlměsíce“ od Mezopotámie po Černé moře, Kavkaz, Kaspické moře, na východě až po pohoří Zagros a Perský záliv a na západě asi do střední Anatolie na území dnešního Turecka. Postupnou kolonizací se neolitické obyvatel-

3) Podrobněji TAMTĚŽ.

4) HRUBÝ, Vilém: *Paleolitické nálezy z Uherskohradištska*. Časopis Moravského musea v Brně, vědy společenské 36, 1951. Zvláštní otisk, s. 5.

5) HRUBÝ, V.: *Paleolitické nálezy*, s. 18.

6) ŠKRDLA, P.: *The Upper Paleolithic*, s. 107.

7) ZELNITIUS, Antonín: *Archeologický výzkum na Velehradě*. Sborník Velehradský, nová řada 5, 1934, s. 27.

Obr. 2. Stěp z nádoby kultury s lineární keramikou zdobený plastickými výčnělky a tzv. „nehtovými vrypy“, Hluk „Paligr“, konec 6. tisíciletí před Kristem. Foto Ladislav Chvalkovský.

stvo rozšířilo přes Balkán a Karpatskou kotlinu až do střední Evropy. V průběhu 6. tisíciletí před Kristem byla kultura posledních paleolitických lovců a sběračů vystřídána zemědělskou civilizací mladší doby kamenné. Nastala nová epocha pravěkého vývoje, doba na přírodě již ne tak závislého života.

Pro území Moravy můžeme s obdobím neolitu počítat na základě současných radiokarbonových dat někdy mezi léty 5 700–4 000 před Kristem Skupiny prvních zemědělských kolonistů, pronikajících na středoevropské území z jihovýchodní Evropy, přicházely do krajiny pokryté smíšenými listnatými lesy. V této krajině pak zakládaly svá stálá sídliště, rozložená zpravidla v nížinách, v blízkosti vodních toků. Aby takovou osadu mohly vůbec založit a vybudovat u ní pole, musely se nejprve husté lesy vymýtit a vyžďářit. Získanou půdu osadníci obdělávali pomocí primitivních dřevěných nebo parohových kopáčů a tyčí. Základními zemědělskými plodinami byly po celé období neolitu dvě odrůdy pšenice (jednozrnka a dvouzrnka), proso a ječmen, z luštěnin čočka, boby a hrách. Po několika letech dobrých výnosů se však nehnosená a nedokonale obdělávaná políčka zaplevelila a nepřinášela již takový užitek. Proto se vesnice přestěhovala na nedaleké stanoviště, kde vybudovala nová pole.

Nálezy zvířecích kostí z neolitických sídlišť ukazují, že tehdejší lidé chovali především rohatý skot, ovce, kozy a prasata, samozřejmě se objevují i kosti lovné zvěře. Nálezy hliněných přeslenů nám

Obr. 3. Škrabadlo z rohovce, Hluk, neolit, 5.-4. tisíciletí před Kristem.

Foto Ladislav Chvalkovský.

nepřímo dokládají výrobu látek, zřejmě z ovčí vlny nebo lnu. Spolu se zavedením zemědělství je textilnictví dalším charakteristickým „objevem“, který nová doba přinesla. Oproti paleolitu ovšem dochází ještě k několika radikálním změnám. Putování tlup za lovnou zvěří je nahrazeno usedlým způsobem života a stavbou pevných domů ze dřeva a hlíny. Novinkou je i výroba hliněných nádob a jejich následné vypálení (vzniká keramika) a výroba broušených a vrtaných kamenných nástrojů (odtud i název celé epochy neolithos – nový kámen).

Náš obraz o pravěku utváří především četné archeologické nálezy. Mezi nejrůznějšími druhy archeologických pramenů vynikají díky trvanlivosti materiálů především dva: kamenná industrie a keramika. Ačkoli zpevňovat hlínu vypálením uměli už lovci mamutů, nádoby z vypálené hlíny se v paleolitu nevyráběly. Zemědělci se ovšem bez nádob neobešli. Museli v něčem přechovávat zrní, hrách, mléko, museli v něčem jídlo připravovat.

Nejstarší neolitickou kulturu ve střední Evropě představuje kultura s lineární keramikou (název odvozen podle charakteristické výzdoby nádob pomocí rytých linií). Postupně se rozšířila téměř na území celé Evropy od Belgie a severní Francie na západě, přes střední Evropu, střední a severní Polsko na sever a Ukrajinu a Moldávii na východě.⁸ Početné nálezy keramických střepů a kamenných nástrojů nám dokládají, že oblast jihovýchodní Moravy byla neolitickými zemědělci kulturou s lineární keramikou osídlena velmi hustě. Dnes ovšem nelze rozhodnout, zda se jedná v některých případech o samostatné osady, nebo zda jedna a táž osada nepřesahuje z jedné polní tratě do druhé. Řádně prozkoumaných sídlišť není mnoho a neznáme zatím přesné dispozice osad, počtu domů na sídlišťích, hospodářská zařízení a podobně.

Z katastru obce jsou známy početné zlomky keramických nádob nejstarší neolitické kultury s lineární keramikou (nazvaná podle výzdoby rytých linií s důlky) z „Babí hory“, „Paligrů“, „Ostrožského Pole“⁹ a „Za Trávníky“. Z hlediska provedení výzdoby na keramice je můžeme zařadit spíše do jejího II. stupně s charakteristickou „notovou výzdobou“, to jest důlky přibližně oválného nebo čočkovitého tvaru umístěnými na předem vyrytých liniích, i když z povrchových sběrů z polohy „Za Trávníky“ by kolekce nálezů mohla ukazovat i na přítomnost nejstaršího I. stupně kultury s lineární keramikou.¹⁰ Kolekci nálezů kultury s lineární keramikou z katastru obce doplňují početné nálezy kamenné industrie. Právě neolit přinesl do života lidského rodu tuto významnou novinku: nástroje z kamenů, které už měly

8) PAVLŮ, I.: *Neolitizace střední Evropy*. Archeologické rozhledy 57/2, 2005, s. 297.

9) SCHENK, Zdeněk: *Hluk (okr. Uherské Hradiště)*. Přehled výzkumů 43, 2002, s. 156.

10) TÝŽ: *Hluk (okr. Uherské Hradiště)*. Přehled výzkumů 48, 2007, s. 343.

i vyvrtaný otvor. Mohly tak vzniknout různé palice, tesla a sekeromlaty, které v předchozích dobách známy nebyly. Z výše uvedených tratí známe i množství nálezů tzv. broušené industrie (tj. z kamene vyhlazených nástrojů), především různých klínů s obloukovitým ostrím, sekerek i sekeromlatů. V celkovém zjiitelném množství si broušená industrie nezadá se štípanou, to jest s různými škrabadly, drasadly, vrtáčky a čepelkami zhotovenými nejen z radiolaritů pocházejících z bělokarpatské oblasti, ale například i radiolaritu typu Szentgál z území dnešního Maďarska, z pazourků z území dnešního jižního Polska a obsidiánů importovaných z oblasti dnešního východního Slovenska. Tyto nálezy je skutečně možné počítat na více jak desítky, spíše na stovky kusů. Dokládají nám bohaté osídlení a čilý obchodní kontakt s kamennou surovinou na katastru dnešní obce již před více než 7 tisíci lety. Pravěký člověk si dobře všiml svého okolí, a tak pro něj nebylo těžké objevit zdroje vhodného kamene na výrobu nástrojů, ať už štípáním či broušením a vrtáním. Pro štípání se na jižní Moravě často používaly rohovce, vyskytující se zvláště v oblasti Krumlovského lesa či Moravského krasu. Na východní Moravě byl více než rohovec rozšířený radiolarit, který je možné dodnes objevit v Bílých Karpatech, méně již byly zastoupeny rohovce (z Kelčské pahorkatiny) a křemence (z Dražanské vrchoviny).

Jiná surovina byla používána pro výrobu broušených a vrtaných nástrojů. Často se vyráběly z břidlic, které ve větším množství najdeme v údolí řeky Svratky, v oblasti jihozápadní Moravy, v pohoří Hrubého Jeseníku a jinde.

Obr. 4. Kopytovitý klín z amfibolové břidlice, Hluk „Na Kroužku“, neolit, 5.–4. tisíciletí před Kristem.
Foto Ladislav Chvalkovský.

Obr. 5. Soubor tří kusů poškozené kamenné broušené industrie – klínů a úštěp rohovce, Hluk, neolit, 5.–4. tisíciletí před Kristem.
Foto Ladislav Chvalkovský.

Jak již bylo zmíněno dříve, pro první zemědělce je však typický i usedlý způsob života a budování stálých osad. Osady neolitců tvořilo několik domů. Ty však dosahovaly úctyhodných rozměrů 20–30 metrů. Stěny byly zhotoveny často z proutí a omazané hlínou, jejímž zdrojem se stávalo bezprostřední okolí domu. Takové sídliště stávalo zcela jistě na „Paligrů“, tedy na úrodných půdách v blízkosti vodních toků. Vzhledem k četnosti povrchových sběrů a absenci řádného archeologického výzkumu však o jejich bližším členění a typech objektů nic nevíme.

Z katastru Hluku, opět z „Paligrů“ jsou známy i nepočtené (cca 10 ks) zlomky keramiky zdobené tzv. železovským stylem – záseky přes jednotlivé oběžné ryté linie, reprezentující období středního neolitu. Právě nálezy tohoto typu keramiky nám ukazují kulturní spojení a vzájemné ovlivnění se sousedním Povážím a Podunajím, kde se tato keramika vyvinula o něco dříve.

Období mladého neolitu (cca 4 700–4 000 před Kristem) představuje na Moravě osídlení s vyspělou kulturou moravské malované keramiky. I když oblast jihovýchodní Moravy patří de facto k periferii jejího rozšíření (centrum této kultury se nachází na dnešní jihozápadní Moravě, především na Znojemsku), byla na rozhraní katastrů Dolního Němčí a Vlčnova odkryta menší osada této kultury. Stalo se tak při zkoumání germánské lokality v poloze „Dřínky“.¹¹ Z jejího výzkumu pochází především množství keramiky s typickými profily prohnutých okrajů nádob s tzv. rohatými uchy a polokulovitými výčnělkami. Zajímavým nálezem je i torzo lidské sošky – levého chodidla, které byly pro tuto kulturu typické. Díky tvarům keramiky a absenci povrchového malování můžeme nálezy zařadit do stupně IIb kultury s moravskou malovanou keramikou, tj. do jejího pozdního období. Kromě keramiky byly objeveny samozřejmě i nálezy kamenné industrie, hlavně menších čepelek vyštípaných z různých druhů rohovců a z radiolaritu.

Pozdní doba kamenná – eneolit (cca 4 000–2 000 před Kristem)

Od poloviny 4. tisíciletí před Kristem se do Evropy začíná rozšiřovat z kulturně vyspělejších maloasijských a východoevropských center znalost zpracování kovu. Začala tím poslední etapa doby ka-

11) PERNÍČKA, R. M.: *Výzkum archeologické lokality mezi Hlukem a Dolním Němčím v letech 1972–1979*. Slovácko 22, 1980, s. 41–59; KOŠTUŘÍK, Pavel: *Neolitické sídliště s malovanou keramikou u Hluku – Dolního Němčí*. Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity E 27, 1982, s. 65–74; VAŠKOVÝCH, Miroslav: *K poznání kultury s moravskou malovanou keramikou a počátkům eneolitu na Uherskohradištsku*. Slovácko 43, 2001, s. 57–72.

menné, pozdní doba kamenná, zvaná odborně eneolit – tedy „doba měděná“. Započalo tak pestré a velmi proměnlivé období, v němž se mísily staré tradice s novými poznatky.

Na počátku rodící se „doby měděné“ stál objev nového kovu, jenž značně rozšířil dosavadní možnosti člověka. Původní sortiment kamenných a kostěných nástrojů začaly pozvolna vytlačovat výrobky z mědi. Ta se nevyužívala jen k výrobě předmětů denní potřeby, ale také na výrobu šperků a zbraní. Nový kov byl znám nejprve v oblasti Přední Asie, a to již v 7.–6. tisíciletí před Kristem. Odtud se jeho znalost šířila do jihovýchodní Evropy a to už byl jen krůček k využití zdrojů měděné rudy i na našem území. Již během 4. tisíciletí před Kristem tak byly z mědi vyráběny nejstarší předměty rovněž na Uherskohradištsku.¹² Na koncentraci nalezišť měděných nástrojů v oblasti dnešního středního Pomoraví poukázala již Mária Novotná.¹³ Z nejbližšího okolí dnešního Hluku, zvláště v Pomoraví a v Poolšaví, je známo celkem patnáct nalezišť měděných nástrojů (Bánov, Bojkovice, Lipov, Luhačovice, Nová Dědina, Ostrožská Lhota, Rudimov, Sušice, Strážnice, Tasov, Uherský Brod, Uherské Hradiště, Velehrad, Velký Ořechov a Vlčnov), které mohly do Pomoraví a odtud dále do Čech i Slezska proniknout buď přes Vlárský průsmyk nebo Dolnomoravským úvalem podél toku řeky Moravy.¹⁴

Rozvoj nových kovo zpracujících oborů a s tím související profesionalizace některých řemesel, se samozřejmě odrazily na celkové změně společnosti. V oblastech úzce provázaných se zpracováním mědi měli totiž možnost vyniknout především muži. Důležité postavení matky rodu a kult ženských bohyní vytlačil prosazující se patriarchát, tedy zřízení, v němž dominantní roli přebírali muži. Dalším charakteristickým znakem „doby měděné“ bylo zakládání výšinných opevněných sídlišť – hradisek, která vznikala poprvé právě v eneolitu. Známe je například z Bánova či Slavkova. Hradiska vznikala jako důsledek kumulujícího se bohatství i složitějšího uspořádání a vazeb ve společnosti. Byla to totiž místa relativního bezpečí, zajišťovaného strategickou polohou i pevnými hliněnými valy – hradbami. Ve výšinných osadách se hromadilo bohatství a to bylo třeba chránit. Zdrojem narůstajícího bohatství se mohla stát kontrola nad územím, jímž procházely důležité obchodní cesty. Jindy mohla být jeho důvodem rozvinutá prospekce, tedy vyhledávání měděné rudy, ušlechtilých druhů kamene, tuhy, soli a jiných důležitých surovin. Přístupy k surovinám měly stejně jako dnes strategický význam. K postupným změnám však docházelo i v jiných oblastech lidské činnosti. Eneolit

12) VAŠKOVÝCH, Miroslav: *Měděné předměty z Velehradu a Sušic-Traplíc, okr. Uherské Hradiště*. In: K počtě Vladimíru Podborskému. Přátelé a žáci k sedmdesátým narozeninám. Brno 2004, s. 159–163.

13) NOVOTNÁ, Mária: *Měděné nástroje v Čechách a na Moravě*. Archeologické rozhledy 7, 1955, s. 510–517, 566–567.

14) NOVOTNÁ, Mária: *Měděné nástroje a problém nejstarší těžby mědi na Slovensku*. Slovenská archeológia 3, 1955, s. 81.

Obr. 6. Silicitová sekerka, Hluk „Pod Babí Horou“, eneolit, konec 3. tisíciletí před Kristem. Foto Ladislav Chvalkovský.

byla doba příznivá dalšímu rozvoji zemědělství i růstu populace, která pronikla mimo dosud obydlená místa. Vlivem intenzivní činnosti člověka ubylo lesních porostů, které ustoupily zemědělsky obdělávané půdě. Ostatně důležitá změna se udála i v zemědělství. Původní obdělávání půdy prostřednictvím primitivních kopáčů nahradilo první jednoduché rádllo tažené dobyt看em. Velkou roli sehrávalo také pastevectví.

Během „doby měděné“ se pravěká Evropa poprvé seznámila také s chovem koní. Ti sehráli klíčovou roli při posunech velkých skupin lidí na samém závěru období. Možná vás překvapí, že kůň byl přednostně využíván jako zvíře jízdni, méně již jako tažné. Jeho význam pro zemědělství tedy nebyl velký. Na koni se jezdilo bez sedla, třmenů a ostruh a zpočátku také bez uzdy. Jezdec zvíře ovládal stisky nohou a provazy, které nahrazovaly uzdu. Vynálezem lidí „doby měděné“ byl ovšem také vůz – čtyřkolák – používaný k přepravě nákladu, lidí i v boji.

Z katastru Hluku nemáme prozatím doloženy početnější nálezy, které bychom mohli beze zbytku přiřadit do eneolitu (cca 4 000–

2 000 před Kristem). Známe pouze několik málo kusů keramiky a štípané industrie ze závěru tohoto období. Konec eneolitu je ostatně poměrně velmi neklidnou dobou, kdy Evropou putovala řada nájezdníků a stěhujících se kmenů, které k bezpečí „domácích“ samozřejmě nepřispívaly. K takovým nájezdníkům patřil i lid kultury s keramikou zvoncovitých pohárů (typický pohár této kultury připomíná převrácený zvonec), která zanechala stopy své přítomnosti v poloze „Dřínky“ v podobě dvou malých zlomků typických plochých okrajů a misek s charakteristickou výzdobou.¹⁵ Ze starších a dnes již bohužel nedochovaných nálezů je nutné uvést soubor pazourkových šipek a nátepních destiček (sloužili k ochraně lukostřelcova zápěstí proti zpětnému nárazu tětivy) z polohy „Zadní Žabince“.¹⁶ Unikátní jsou i nálezy tří silicitových sekerek z katastru obce, konkrétně z „Panského Paligrů“, dále z trati „Pod Babí horou“ a z blíže neurčené trati.¹⁷ Z těchto víceméně nepočtených nálezů nelze činit rozsáhlejší závěry, obecně na území celého středního Pomoraví máme doloženo málo eneolitických lokalit, z těch Hluku nejbližší je možné vyjmenovat osadu ležící katastrálně již na území dnešního Slavkova v trati „Podluža“ a na katastru Vlčnova v trati „Pod Hájkem“.

Doba bronzová (cca 2 000–800/750 před Kristem)

Celkově neklidnou dobu závěru eneolitu vystřídalo počátkem 2. tisíciletí před naším letopočtem období klidu a prosperity, které odstartoval objev slitiny mědi a cínu – bronz. Ten se stal na dlouhých třináct století hlavní surovinou využívanou na výrobu nástrojů, zbraní i šperků. Dovednost ve zpracování bronzů, stejně tak jako samotné vlastnictví bronzových předmětů, byla velmi ceněna. Lidé, kteří se touto činností zabývali, byli vážení a ve společnosti jim patřilo přední místo. Zpracování bronzů s sebou přineslo i mnoho změn ve společnosti. Vedle kněží a vládců zemědělců a pastevců byli nyní pro chod společnosti nutní i horníci a kovolitci, kteří dokonale ovládali výrobu kovových nádob, zbraní nebo šperků. Hromadící se bohatství i snaha získat jinde vyráběné cenné bronzové výrobky a šperky podpořily rozvoj obchodu a obchodních kontaktů, ale také vznik vojenských družin a skupin bojovníků.

15) PERNIČKA, R. M.: *Výzkum archeologické lokality*, s. 49.

16) Podle ústního sdělení MVDr. Miroslava Kočího. Nálezy archeologicky zařadil doc. PhDr. Pavel Košťuřík, CSc. z Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

17) PŘIČHYSTAL, Antonín – ŠEBELA, Lubomír – DUŠKA, Kamil: *Unikátní nález silicitové sekerky z Hluku*. Slovácko 49, 2007, s. 159–162.

Obr. 7. Pokus o kresebnou rekonstrukci bojovníka z mladší doby bronzové.
Námět a kresba Luděk Galuška.

Dnes je doba bronzová členěna na čtyři úseky, z nichž každý odpovídá jinému kulturnímu komplexu a poněkud jinému stupni společenského vývoje. Úvodních asi pět století starší doby bronzové je zjednodušeně řečeno dobou civilizačního rozvoje. Nárůst je také patrný v počtu obyvatel. Předpokládá se, že vesnice kolem roku 1700 před Kristem mohly čítat v průměru kolem sta obyvatel. V následujícím století se hustota zalidnění ještě zvýšila.

Během dalších přibližně 250 let střední doby bronzové se situace poněkud změnila. Nejen že počet obyvatel klesl, ale nově příchozí kmeny, označované jako lid mohylových kultur, podle charakteristického projevu pohřbívání – mohyl nad hroby, přinesly do společnosti i do duchovního života jisté zjednodušení. Před intenzivní zemědělskou činností (nejspíše již i s používáním hnojiv) daly přednost pastevectví. Nerozvinula se ani produkce bronzových předmětů a ustal také život na opevněných výšinných lokalitách – hradiscích, která na konci předchozího období zhusta vznikala.

Poslední dva úseky doby bronzové (mladší a pozdní) jsou dobou „návratu“ k rozvinutému zpracování bronzu i k progresivnějšímu sociálnímu i duchovnímu životu. Období let 1300–750 před Kristem, nazývané opět podle charakteristického způsobu pohřbívání a rozlehlosti objevovaných pohřebišť jako doba popelnicových polí, je skutečným vrcholem doby bronzové.

Sídelní aktivity na hluckém katastru v době bronzové můžeme spolehlivě datovat až zhruba o půl a tři čtvrtě tisíciletí později do období mladší a pozdní doby bronzové – doby popelnicových polí. V době popelnicových polí (1200–800 před Kristem) došlo k rozšíření zemědělské a řemeslné činnosti a vzrostl i počet obchodních spojů u nichž byla často budována na výšinných polohách opevněná hradiska. Z historického hlediska také vrcholí etnogeneze historicky známých etnik v Evropě – Thráků, Ilyrů i Keltů. Severní část území Moravy osídlil lid tzv. lužické kultury (tzv. komplex lužických popelnicových polí – kultury lužická, slezská a platěnická, které se vyvíjely v severní a střední části Moravy až do konce doby bronzové), její jižní část zase zaujalo lidstvo velatické kultury (jako součást středodunajských popelnicových polí – kultury velatická, podolská a platěnická, které se vyvíjely v jižních částech Moravy). Styčnou oblast tvořila právě oblast středního Pomoraví. Početné nálezy keramiky z mladší a pozdní doby bronzové pochází především opět z „Paligrů“. Keramika je zastoupena jak běžnými užitkovými tvary hrubých hrncovitých nádob na vnější straně zdobených svíslým prstováním, tak i masivními střepey z vel-

Obř. 8 a, b. Keramická závaží stavu, Hluk „Paligr“, mladší až pozdní doba bronzová, 1 200–800 před Kristem. Foto Ladislav Chvalkovský.

kých zásobnic i z rozměrných amfor. Méně se dochovala tenkostěnná keramika z menších šálek a misek. Ze starších nálezů známe nálezy dvou bronzových zbraní – bronzového kopí z blíže neurčené trati na polích směrem k Boršicím a menší duté bronzové sekerky ze zahrady místní fary.¹⁸

Vedle výzkumu sídlišť a pohřebišť nám mnohé o dávných kulturách napoví také studium tzv. depotů, tedy jakých si pokladů tezaurovaných z ryze praktických ale i kultovních důvodů do země. Na otázku, proč docházelo k ukládání těchto cenných kovových předmětů do země, není jednoduchá odpověď. Důvodem mohl být strach před krádeží, depot mohl být ale také dílenským či obchodním skladem, kořistí zlodějů či vykradačů hrobů, majetkem jednotlivce či celé osady, mohl mít však také rituálně – kultovní funkci. Takové oběti se ukládaly především k důležitým místům, která mohla být z různých důvodů člověku nebezpečná, nebo která člověka prostě přitahovala, najdeme je tak v bažinách, u brodů přes vodní toky, u pramenů či minerálních vřidel, na vrcholcích kopců či v jeskyních. Jeden z takových menších depotů byl objeven teprve nedávno na poli pod lesem „Hluboček“. Z nepočetných a blíže neurčených zlomků srpů je možné v něm vidět i součásti zdobeného koňského postroje v podobě závěsných litých kroužků. Depoty bronzů představují na svou dobu skutečně velký majetek a jsou tak odrazem rozvoje ekonomiky pravěké společnosti.

18) ZELNITIUS, A.: *Archeologický výzkum*, s. 27–28.

Obr. 9. Depot zlomků bronzových předmětů s úštěpem radiolaritu, Hluk pod „Hlubočkem“, mladší až pozdní doba bronzová, 1 200–800 před Kristem. Foto Ladislav Chvalkovský.

Je nepochybné, že koncentrace většího množství depotů poukazuje na větší bohatství společnosti.

Doba železná (cca 800/750–450 před Kristem)

Přerod civilizace pozdní doby bronzové v halštatskou, která svůj název odvozuje od významného naleziště v podhůří Alp, se udál v polovině 8. století před Kristem. Rozhodující pro něj byl objev a využití nového, mnohem dostupnějšího kovu – železa, které záhy nahradilo dosud užívaný bronz a zcela vytlačilo ještě přežívající kamenné předměty.

Byl to však přerod poměrně plynulý. Nadále se zvětšovalo bohatství ve společnosti a rostla nadvýroba, která umožňovala, aby už ne všichni byli zaměstnaní nějakou výrobní činností (například řemeslnou či zemědělskou). Koncentrace majetku a moci se výraznou měrou promítla do intenzivnějšího zakládání opevněných sídlišť – hradisek. Ta byla situována na výhodnou, vyvýšenou polohu s výrazně strategickou funkcí a sloužila jako střediska moci a společen-

ského dění. K takovéto výšinné opevněné osadě samozřejmě patřily i „prosté“ vesnice, které ji zásobovaly zemědělskými výrobky. Doba halštatská však nebyla jen obdobím rozkvětu hradisek, ale také výrazné stratifikace společnosti. Zjednodušeně řečeno vztahy mezi různými společenskými třídami se značně vyhranily. Z původních vládců kmenů se teď stala skutečná knížata ne nepodobná šlechtě, která na svých dvorech kopírovala životní styl antických vládců. Tato halštatská knížata se samozřejmě obklopovala vojenskou družinou, další významnou složkou společnosti.

Okázalá nápodoba světa antiky byla možná díky čilým obchodním kontaktům, které spojovaly pravěkou část Evropy s vyspělým jihem. Bohatí a zcestovalí kupci přinášeli do centra Evropy dosud nevídané vymoženosti i životní styl, který přebírali domorodí vládcí. Významným obchodním centrem té doby se stala dnes jihofrancouzská Marseille – starověký přístav Massilia. Díky tomuto překladišti zboží začaly proudit do nitra kontinentu fénické, řecké a nakonec i etruské výrobky. O nákladném životě špiček halštatské společnosti vypovídá velmi přesvědčivě jejich pohřební výbava. Takový kníže či kněžna zde byli uloženi na nádherně zdobeném voze nebo lůžku, vybavení luxusními antickými nádobami či jejich napodobeninami, šperky, zbraněmi a dalšími přepychovými předměty. Na povrchu pak hrob překrývala rozměrná mohyla, dominující často širokému okolí. Nejluxusnější knížecí pohřby pochází především ze západní Evropy. Nálezy z vlastního území východní Moravy jsou pak o poznání skromnější.

O všem tomto dění se dozvídáme z odkrytých opevněných výšinných sídel knížat – hradisek, která ve větší míře tehdy vznikají. Nejblíže takové hradisko bylo vybudováno na Holém kopci u Buchlovic. S nálezy běžných rovinných sídlišť je situace horší, z Hluku známe spíše jenom ojedinělé stopy v podobě keramiky z „Paligrů“. Můžeme se také domnívat, že zde nějakým způsobem přežívalo nebo vyznívalo osídlení z pozdní doby bronzové. Ovšem to je za současného stavu výzkumu a fragmentaci materiálu spíše pracovní hypotéza.

Doba laténská (cca 450–1. století před Kristem)

Prostředí pozdně halštatských knížecích dvorů západní Evropy, kam díky čilým obchodním kontaktům proudily četné výtvarné, kulturní i společenské podněty z celého jižního vyspělého světa, se sta-

lo místem zrodu nové raně keltské civilizace. Ta se po následujících takřka pět století stala rozhodujícím kulturním fenoménem ve velké části Evropy. Pravlast Keltů bývá kladena na území dnešní východní Francie, části Švýcarska a jihozápadního Německa (i s přilehlou oblastí Čech). Nositeli této svérázné kultury, pojmenované podle švýcarského naleziště La Tène, byli právě nám z antických zpráv známí Keltové. Na počátku 4. století před Kristem zahájily keltské kmeny expanzi, která zasáhla velkou část Evropy. Pronikli na Britské ostrovy a za Pyreneje; překonali Alpy, dostali se až k Římu, který roku 387 před Kristem dobyli a vypálili. Další migrační proud směřoval podél Dunaje do Karpatské kotliny a na Balkán. Na začátku 3. století před Kristem následovala výprava proti Řecku, při níž snad byly vypleněny i Delfy se známou věštírnou a část nájezdníků pronikla dokonce až do Malé Asie, kde v dnešním Turecku vytvořili stát Galatii. Na konci 3. a v průběhu 2. století před Kristem začala vojenská moc Keltů postupně upadat. Řím je pomalu vytlačil ze severní Itálie a Gaius Iulius Caesar ve známé „válce galské“ v letech 58–51 před Kristem ovládl i keltskou Francii. Na severu rostl tlak germánských kmenů a v Podunají docházelo k bojům s Dáky. Keltská politická moc se v Evropě před přelomem letopočtu zhroutila.

Doklady velmi časného pronikání keltského etnika máme například z Polešovic a z Modré. Keltské nálezy jsou známy z Hluku teprve z nedávné doby. O tom, že keltská sídliště nebyla zdaleka jen doménou Pomoraví a Keltové pronikali i východně od řeky Moravy dosvědčují i další nálezy keltské keramiky z „Paligrů“ i z polí pod „Babí Horou“. Jak nám ukazují povrchové sběry z hluckého katastru, či spíše z jeho pomezí s katastrem Kunovic, se mohlo větší keltské sídliště nacházet v poloze „Nad Statkem“. Stejně tak i další nálezy skleněných zlomků náramků z modrého skla z dnešního Dolního Němčí z polohy „Za Padělským mlýnem“ a ještě dále na východ až z „Nivnických Čtvrtek“. Vzhledem k výskytu zlomků skleněných náramků je možné se domnívat i o lokální sklářské produkci.

Doba římská (1.–4. století po Kristu)

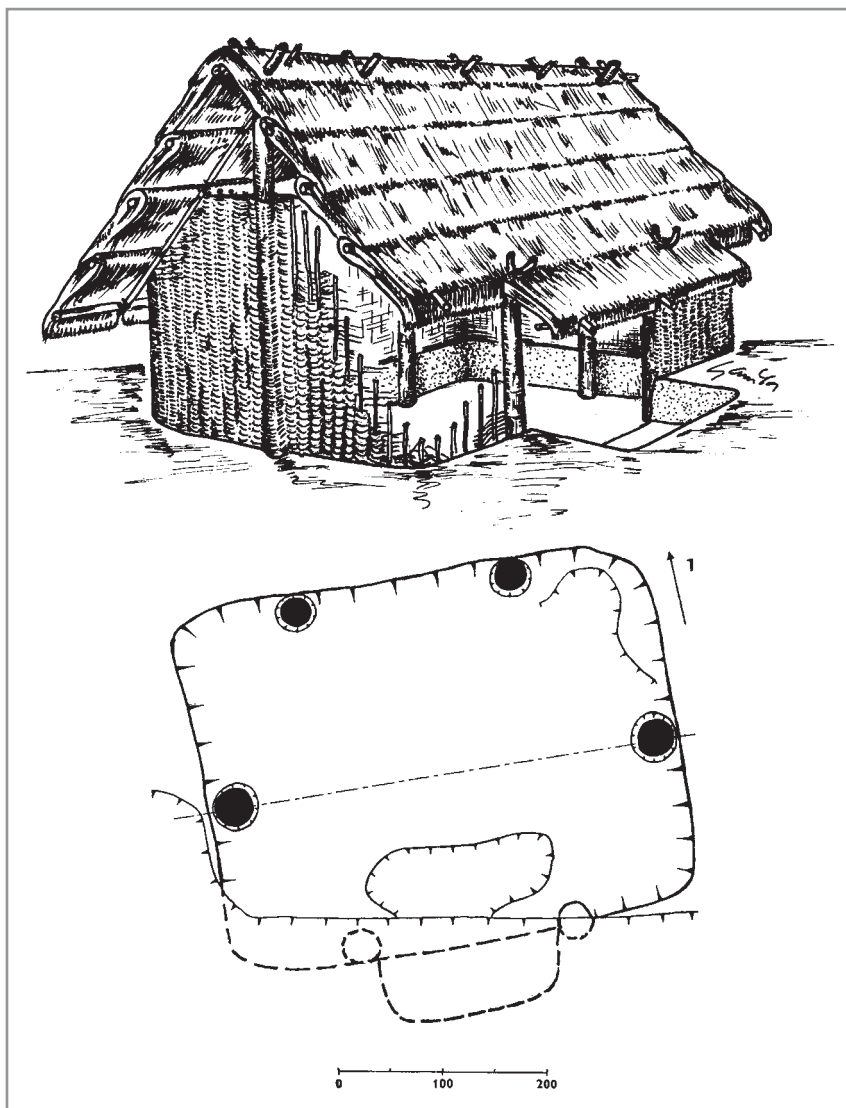
Před dvěma tisíci lety vytlačily ze severu a severozápadu přicházející germánské kmeny usedlé keltské obyvatelstvo. Naše země se tak pro několik následujících století (1.–4. století po Kristu) staly

Obr. 10. Pokus o kresebnou rekonstrukci keltského bojovníka. Námět a kresba Luděk Galuška.

jejich domovem. Germáni ovládali rozsáhlá území severní a střední Evropy, na západě ohraničené řekou Rýn a na jihu Dunajem. Na obou těchto hranicích se střetávali s expanzí Římské říše v souvislosti s dobýváním nových provincií ve středoevropském prostoru. Proti

Obr. 11. Kresebná rekonstrukce nadzemní části a půdorysu polozemnice z doby římské, Ostrožská Nová ves, poloha Rybníky - Pusté u lázní. Námět a kresba I. Peškař.

tlaku Germánů budovalo Římské impérium opevněnou brannou linií tzv. „limes romanus“, chránící severní hranici římského světa. Mezi oběma zónami se však velmi čile obchodovalo. Například Římanky měly v oblibě plavé vlasy germánských žen. Mimo těchto „příčesků a paruk“ Germáni obchodovali s kožešinami, jantarem, medem, ale také třeba s medvědy, zubry a válečnými zajatci pro potřeby gladiátorských her, za což se jim od Římanů dostávalo hlavně vína a kvalitní jemné keramiky, výjimečněji se v barbarském světě objevily i vzácnější dary – zdobené bronzové picí servisy, kotlíky, pánve, naběračky.

Na základě dnešních znalostí se můžeme domnívat, že osídlení z počátku našeho letopočtu pronikalo ještě hlouběji k pásmu Bílých Karpat, než tomu bylo v době laténské. Již roku 1933 vykopal Antonín Zelnitius a Jan Koželuha¹⁹ sedm žárových hrobů z pozdní doby římské v trati „Pajsarůvka“ pod Starou Horou na pomezí katastrů mezi Dolním Němčím a Hlukem, v podstatě nedaleko později zkoumaného sídliště v trati „Dřínky“. I tam byly nálezy germánské keramiky dobře známy již ve čtyřicátých letech 20. století. Četné povrchové sběry zde pravidelně prováděli Vilém Hrubý i Jan Pavelčík. Systematický výzkum zde započal však až v letech 1972–1980 pod vedením Radka Martina Perničky z katedry archeologie Filozofické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně (dnes Masarykovy univerzity) v Brně.

Výzkum na lokalitě, jejíž plošný rozsah v době římské lze odhadnout na cca 10 ha, poskytl řadu důležitých zjištění. V průběhu 2. a 3. století po Kristu se zde rozvíjel čínorodý život germánského lidu, který věnoval velkou pozornost především chovu domácích zvířat (hovězí dobytek, prase, ovce). Z podomácké výroby je doloženo

Obr. 12. Odkryv základů germánské chaty na „Paligr“ z počátku devadesátých let 20. století. Foto Kamil Dufka.

19) TAMTÉŽ, s. 26–28.

díky přeslenům předení i tkaní (nálezy velkých i malých závaží stavů) textilních vláken, dále opracování parohů a kostí (kostěné hřebeny), na omezené železářství ukazují nálezy železných strusek, dále je doloženo i slévačství a samozřejmě hrncířství. Celé sídliště bylo členěné – v jeho západní části vytvářely objekty dvorcové uskupení složené ze dvou chat, jam a jedné nadzemní kúlové stavby. Dvorec je datován do první poloviny 3. století po Kristu. V severní a jižní části byly prozkoumány hrncířské pece. Vedle velkého počtu keramiky vyráběné jak v ruce, tak i točené na kruhu pochází ze sídliště i zlomky zoomorfních nádobek, přesleny, závaží, ale i železné nástroje (nože, poříz, hřebky, skoba, vidlice), kamenné brousky aj. Doloženy jsou také početné importy přímo z území římské říše: zlomky tzv. terry sigillaty (velmi kvalitní římské keramiky charakteristické oranžové barvy, často zdobené různými motivy), zlomky skleněných nádob i římských mincí.²⁰ Je jen velkou škodou, že lokalita je v podstatě až dodnes systematicky vykrádána detektoráři, které je možné spatřit přímo v terénu ve dne, někdy s čelními svítilnami i v noci.

Doklady germánského osídlení jsou známé i z „Paligrů“, kde byla na počátku devadesátých let 20. století při výkopech narušena germánská chata, která byla zcela jistě součástí většího sídliště sahajícího pod dnešní zástavbu. I když se prozatím jedná o pouhý útržek germánského osídlení v tomto prostoru, v rámci mikroregionu má své opodstatnění a zcela jistě náleží ke koncentraci sídlišť, která známe z „Dřínků“, Nivnice, Vlčnova, Drslavic, Havřic a Uherského Brodu.²¹

Závěr 4. století našeho letopočtu a následujících asi 200–250 let nazýváme zcela po právu dobou stěhování národů. V jejím průběhu prošlo naším územím hned několik kmenů, počítá se s germánskými Markomany, Heruly, Rugii snad i Langobardy, kteří kolonizovali a nakonec pojmenovali i oblast severní Itálie – dnešní Lombardii. Moravou procházeli i pověstní Vandalové a asijští Sarmaté a Hunové, kteří k celému tomuto pohybu dali prvotní impuls. Během doby stěhování národů se také utváří přibližně takový charakter osídlení, na jaký jsme zvyklí i dnes. Krystalizuje jádro pozdější Francie, Německa, roku 476 se hroutí mocná Západořímská říše a později, někdy v průběhu 7. století, naše území začínají osídlovat Slované.

20) Více k lokalitě PERNÍČKA, R. M.: *Výzkum archeologické lokality*, s. 41–59; DROBERJAR, Eduard: *Sídliště z doby římské ve Vlčnově – Dolním Němčí a projevy římského impéria ve středním Pomoraví*. Netištěný rukopis. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Brno 1988; TYŽ: *Studien zu den germanischen Siedlung der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren*. Praha 1997.

21) ZEMAN, Tomáš: *Izolovaný germánský objekt na polykulturním sídlišti v Modré*. Slovácko 46, 2004, s. 189.